

KİVDF
www.kivdf.gov.az

Layihənin istiqaməti:
"İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi"

"Molla Nəsrəddin" əminin vəfatı mənə çox təsir etmişdi, sanki ürəyimdən bir parça qoparılmışdı". Bu sözələr bir neçə il Tiflisde Mirzə Cəlilin himayəsində yaşayın və yüksək təhsilə sahib olan Əziz Şərifin gündəlində yazılıb. O Ə.Şərif ki, Mirzə Cəlilin himayəsi ilə oxuyub elm sahibi oldu. Səsi-sorağı qədim Naxçıvandıñ çox-çox uzaqlar dan gəldi. İstedadlı alim, təcrübəli pedaqoq, xeyirxah ziyanlı kimi...

Məşhur tədqiqatçılarımızdan biri de filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, keçmiş SSRİ EA-nın Şərşünsəlq İnstiutunda çalışıan və Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetində "SSRİ xalqları ədəbiyyatı" kafedrasının müdürü olan tədqiqatçı alim Ə.Şərif (Əziz Qurbanlı oğlu Şərifov) idi.

Əziz 28 mart 1895-ci ilde Naxçıvanda Qurbanlı Şərifzadəni ailəsində dünyaya göz açıb. Xoşbəxtliyi də eleyə onda olub ki, cəhalətin hökm sürdüyü bir zamanda savadlı, maarife, elmə maraqlı olan Qurbanlı kimi bir ziyanın övladı olub.

F. Kötərlinin təbirincə desək, "xalqın bütün ən gözəl sifətlərini özündə bürüze verən, ömrü boyu ədiblər, şairlər oturub-duran, elmin, mədəniyyətin aşığı, maarifpərvər bir ziyanı" olan Qurbanlı Şərifzadə ixtisasca mühəndis olsa da, teatra, metbuata, ədəbiyyata bağlı olub. Əzizə ilk təhsili də özü verib, sonra onu Naxçıvanda Məmmədətagı Sidqinin "Tərbiyə" məktəbində oxudub. Oğlunun daha yaxşı təhsilə sahib olmasına üçün onu Tiflisə yaxın dostu Mirzə Cəlilin yanına getirib. Beləliklə, Əziz 13-14 yaşından Mirzə Cəlilin himayəsi altında böyüyüb və təhsil alıb. 1904-1915-ci illər ərzində Tiflis və İrəvanda xüsusi pansion və gimnaziyalarda mükəmməl təhsil yiyələnən Ə.Şərif 1943-cü ilde Moskvada M.Qorki adına Ədəbiyyat Institutunu bitirib.

Sovet hakimiyyəti illərində uzun müddət mətbuat və nəşriyyat sahəsində çalışıan Ə.Şərif metbuat aləməne də eley "Molla Nəsrəddin" jurnalının səhifələrindən gəlib. 1906-ci ilin sonlarında jurnalda "Naxçıvandıñ məktublar" sərlövhəli məqaləsi çap ediləndə Ə.Şərifin cəmi 11 yaşı olub. İller sonra o günləri belə xatırlayan Ə.Şərif yazdı: "...jurnalın redaktoru Məmmədquluzadə atamla dostluq edir, məni də yaxşı tanıydı. Buna görə də mənim Naxçıvandıñ 11 yaşı uşaq qələmi ilə yazılmış sətirlərinin ora-burasını düzəldib, özündən artırıb, əskildib, məni həvəsləndirmək üçün öz jurnalında çap etmişdi. Altından da mənim adımı, familimi və naxçıvanlı olduğumu göstərmişdi".

Xoşbəxtlikdən Mirzə Cəlilin el gəzdirdiyi yazının taleyi uğurlu olur və 1910-cu ildən dövrü metbuatda, xüsusən isə Tiflisde çap edilən rusdilli metbuatda tez-tez Ə.Şərifin imzası görünməye başlayır. "Zakavkazskoye obozreniye", "Zakavkazye", "Raboçiy zritel", "Na rubeje Vostoka", "Zarya Vostoka" kimi məşhur qəzet və jurnalarda six əməkdaşlıq edən Ə.Şərif 1918-1920-ci illərdə Tiflisde çap edilən "Gələcək" və "Probujdeniye" qəzetlərinə, 1924-cü ilde isə "İşqli yol" qəzetinə redaktorluq edib.

Deməli, ədəbi mühitdə tənqidçi, tərcüməçi, ədəbiyyatşunas və mətnşunas alim kimi tanınan Ə.Şərif həm də görkəmli metbuat xadimi idi. Dövrü metbuatda ədəbi-tənqidli məqalələri, publisistik yazıları ilə mütemadi çıxış edən müellif sonralar metbuatın tədqiqi ilə də məşğul olub. Tədqiqat əsərlərinin də əksəriyyəti metbuat aləmənde məşhur olan jurnalist, publisist və naşirlər haqqındadır. M.Cəlil, M.Ə.Sabir, İ.Həqqi, Ə.Haqqverdiyev, Ə.Qəmküsar və başqalarının metbu fealiyyətindən bəhs edən cəoxşaylı maraqlı, dəyərlər məqalələr, əsərlər, xatirələr yazıb.

Məllanəsreddinçilərlə yaxından temasda olmaq onu metbuat aləməne dəha six bağışlıb. Bu yaxınlıq sonradan onun elmi axtarışlar aparmaq arzusunu dəha da süretləndirir və gələcəkələ elmi fealiyyətində, görkəmli alim kimi yetişməsində müüm rol oynayır.

Tədqiqatçı alim Azərbaycan metbuatının 20-ci yüzülliyin əvvellərindəki ümumi inkişafını və bu inkişafə tekan verən mühüm amilleri aradıclılıqla əsərlərində şərh edib. Ə.Şərifin özü də bu hadisələrin birbaşa iştirakçısı oldu.

"Molla Nəsrəddin"ın azyaşlı yazarı

Tənqidçi, tərcüməçi, ədəbiyyatşunas və mətnşunas alim kimi tanınan Əziz Şərif həm də görkəmli mətbuat xadimi idi

Üçün əsərlərində dövrün salnaməsini yaradaraq, metbuatın dövrün hadisələrinə və bu hadisələrin metbuata təsirini əks etdirən tədqiqat əsərləri ərsəye getirə bilib.

Bu haqda görkəmli alim M.Cəfər yazdı: "Əziz gimnaziyada elmin əsərlərini, dünya klassiklərini öyrənirdi, "Molla Nəsrəddin" idarəsində canlı ədəbi mühitlə tanış olurdur. Redaksiya onun üçün ikinci gimnaziya, mübariz məllanəsreddinçilər əsərə ideal həyat müəllimləri idilər".

Tiflisdə gimnaziyada təhsil alarkən Mirzə Cəlilin evində qalan Ə.Şərifin məllanəsreddinçilərlə temasda olması onu Tiflisə ədəbi mühitində baş verən hadisələrin canlı şahidiçənən əvirir. Hətta Həmida xanımın xatirələrindən aydın olur ki, jurnalın əksər saylarının hasile gəlməsində Ə.Şərifin də əməyi olub. "...Mirzə Cəlilin yanında qızı Münəvvərdən başqa Faiq

çıxan bütün şeirlərini, demək olar ki, əzberdən bilirdim, özünü isə qızığın genclik məhəbbəti ilə sevirdim. Sabirin nur saçan, düşüncəli, dərin, məhribən təbəssümlü qara gözəleri insanı özüne cəlb edər, özüne dərin bir ehtiram, dərin məhəbbət yaradardı... her birimiz öz qüvvəmiz daxilində ona hörmət göstərməyə, xidmət etməye çalışırıq. Mübarizədə sarsılmaz və eyləmez, həyatda isə utancaq və nəzakətli Sabir bizim bədən qızqət və məhəbbətimizdən xəcalət çəkər, sixilər".

Ə.Şərifin M.Ə.Sabir şəxsiyyətinə və yaradıcılığına olan sevgisi və saygısı onu 1920-ci ildə şairin yaradıcılığının tədqiqi ilə məşşəl olmağa sövgə edir. O, rus və Azərbaycan dillerində "Sabir bu gün", "Sabirin poetik yaradıcılığı", "Sabir və "Molla Nəsrəddin", "Sabir" əsərlərini yazıb. Müellifin əsərlərindən bəlli olur ki, "Molla Nəsrəddin" jurnalının şöhrət qazanmasında M.Ə.Sabirin rolu çox böyük olub.

Məllanəsreddinçilərlə yaxınıq Ə.Şərifin qəlbində onlara qarşı sonsuz bir məhəbbət yaradır. Bu sevgi alimin sonrakı yaradıcılığında da özünü bürüze verir. 1930-cu illərin əvvəllərindən tədqiqatçı xalq müəllimi adlandırdı. M.Cəlilin həyat və yaradıcılığının tədqiqinə başlayır. Bu mövzuda bir neçə əsər və çoxsaylı məqalələr yazan alim 1968-ci ildə rus dilində "Molla Nəsrəddin" in doğulması" adlı ilə növbəti bir əsəri elmi ictimaiyyətə təqdim edir.

Doğruludur, bu və yuxarıda adalarını çəkdiyimiz əsərlər sovet ideologiyasına uyğun yazılığına görə M.Ə.Sabir "inqilab şairi", M.Cəlil "ateist" kimi qələmə verilib. Amma gərgin əməyin, uzun axarış və müşahidələrin nəticəsində qələmə alinan bu əsərlərde dəyərlə faktlar, zəngin məlumatlar da var. Burada yalnız M.Cəlil və M.Ə.Sabirin yox, ümumən məllanəsreddinçilərin mətbu fealiyyəti bütün təfərrüati ilə nümayiş etdirilir.

Akademik İ.Həbibbəyli onun bu əməyini yüksək qiymətləndirir: "Ə.Şərifin Azərbaycanda məllanəsreddinçilərin elmi əsərlərini yaradı. M.Ə.Sabir "inqilab şairi", M.Cəlil "ateist" kimi qələmə verilib. Amma gərgin əməyin, uzun axarış və müşahidələrin nəticəsində qələmə alinan bu əsərlərde dəyərlə faktlar, zəngin məlumatlar da var. Burada yalnız M.Cəlil və M.Ə.Sabirin yox, ümumən məllanəsreddinçilərin mətbu fealiyyəti bütün təfərrüati ilə nümayiş etdirilir.

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir: "Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdiği, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqqverdiyev haqqında tədqiq

məlaşdırın və bu ədəbi hərəkətin elmi sütunu naçırı bilən dəyərlə tədqiqatdır".

Tədqiqatçı alim T.Əhmədov isə Ə.Şərifin bu sahədəki fealiyyətini belə səciyyələndirir:

"Ə.Şərif yaxından tanıdığı, şəxsiyyətinə və yaradıcılığına pərəstisə təqdim M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqq